

R E C E N Z J E

ks. Paweł Prüfer
Gorzów Wlkp.

Świętowanie niedzieli w wymiarze społeczno-etycznym,
red. ks. Arkadiusz Wuwer, Księgarnia św. Jacka,
Katowice 2013, s. 228

Animal laborens i *homo faber* – dwie strony definiujące i opisujące naturę człowieka, który spogląda na swoje życie i otoczenie społeczne z perspektywy istoty tworzącej, przeobrażającej, kształtującej i wyzwalającej siebie i innych spod wpływu różnych rodzajów fatalizmów, fundacjonalizmów czy providencjalizmów. Poczucie sprawstwa i wola demonstrowania – przed sobą i innymi – efektu własnych wysiłków, dociekań, determinacji w twórczej aktywności, generują w nim chęć podejmowania przedsięwzięć stosownych do własnych sił, ale często także ponad własne możliwości, nierzadko wyczerpujących. Zazwyczaj jednak ukierunkowują do takiego twórczego wysiłku, który przynosi wielkie satysfakcje moralno-egzystencjalne. Praca i wysiłek określają codzienność ludzkiej kondycji. Czy jednak są i czy powinny być w tym ciągu jednostkowo-społecznego trudu jakieś wyłomy, aporie, interwały, których zaistnienie byłoby moralnie i społecznie uzasadnione? Z pewnością tak. Sama natura domaga się takich *zatrzymań*, a gdy uwzględni się różne idee i teorie, lokujące się w pozycji obrońcy dobra i godności człowieka – to tym bardziej. Z natury rzeczy są nimi nie tylko jednostki i ich pojedyncze wysiłki, ale także instytucje oraz ich światli przedstawiciele.

Kościół katolicki w Polsce podlega licznym przemianom, a w efekcie także wywiera wpływ na otoczenie społeczne. Mechanizm zwrotny wzajemnego oddziaływania determinuje przede wszystkim zachowania ludzi, w ich egzystowaniu jednostkowym i w funkcjonowaniu społecznym. Ścieżka regularnie wytyczana i odnawiana, to wyraz przekonania o konieczności podejmowania własnego wysiłku i wytyczania swoistych szlaków wędrówki przez stulecia. Nie banalizując wszelkich zewnętrznych i wewnętrznych wpływów rzutujących na

działanie i przeobrażanie się społeczności strukturalnej i duchowej Kościoła, można śmiało stwierdzić, iż posiada on własną i niezależną od *pierwiastka ludzkiego* tożsamość. Spośród wielu różnorodnych elementów i determinantów, które go konstytuują jest społeczno-etyczna kwestia stosunku do niedzielnego odpoczynku i związanego z nim świętowania. O tym głównym problemie i o przebiegających wokół niego wielu innych trajektoriach funkcjonalno-egzystencjalnych Kościoła katolickiego i pośród zagadnień społeczno-etycznych w jego nauczaniu, donosi wieloautorskie studium z zakresu nauk społecznych i teologicznych, których redaktorem naukowym jest znawca problemów społecznych, związanych z obszarem katolickiej nauki społecznej i nauk społecznych, ksiądz doktor habilitowany Arkadiusz Wuwer z Uniwersytetu Śląskiego, Przewodniczący Sekcji Wykładowców Katolickiej Nauki Społecznej.

Recenzując niniejszą publikację, miałem trwałą i wielką satysfakcję obcowania z wiarygodnymi i nierzadko wyrafinowanymi – w pozytywnym tego słowa znaczeniu – analizami, których podjęli się Autorzy oraz Redaktor tomu. Teksty zamieszczone w niniejszej publikacji są sporządzone rzetelnie i spełniają wymogi badań naukowych prowadzonych w zakresie nauk humanistycznych, społecznych czy także teologicznych. Dzięki wnikliwej lekturze publikacji, zrodziła się pełna świadomość związana z tym, że przeprowadzone przez Autorów badania cechuje rzeczowość i wysoki poziom merytorycznie dokonanych dociekań. Fakt ten nie eliminuje jednak próby choćby krótkiej oceny tego, co Czytelnik może otrzymać w postaci wartościowego materiału dla własnych przemyśleń, jak i dla inspiracji w ewentualnym podejmowaniu praktycznych działań, zarówno w sferze życia społecznego jak i eklezjalnego. Wiele treści wypełniających tę wartościową monografię, która szczęśliwym i właściwym trafem ukazała się w prestiżowym katowickim Wydawnictwie Św. Jacka, może posłużyć dla dalszych diagnoz i podejmowania aktywności społeczno-moralnych. Spróbujmy zatem przyjrzeć się pokrótce, w jaki sposób poszczególni badacze realizują swoje zamierzenia, oraz jak przeprowadzają swoje analizy naukowe.

Publikacja składa się z trzech zasadniczych części. Już ogólny i zewnętrzny ogląd pozwala zauważyć poprawność i logikę usystematyzowania problematyki. Czytelnik otrzymuje najpierw zlokalizowaną i umiejscowioną w konkretnym obszarze tematycznym analizę badanej rzeczywistości w kontekście lokalnym – tradycja Górnego Śląska. Druga część zbiera siedem tekstów dotyczących przemian dokonujących się w świętowaniu niedzieli, a wszystko to ma miejsce w kontekście współczesności. Trzecia część, również zawierająca siedem artykułów, dotyczy świętowania Dnia Pańskiego w perspektywie chrześcijańskiej. Konkluzją, a zarazem kolejną dobrą stroną publikacji jest to, iż zawiera ona informacje o poszczególnych Autorach tekstów oraz wzmianki odnoszące się do ważnych dla tejsze problematyki, jak i wielu innych zagadnień

o charakterze społeczno-etycznym, na temat aktywności intelektualno-formacyjnej, jaka materializuje się w postaci regularnie organizowanych Sympozjów Piekarskich.

Pierwsza część zawiera trzy teksty, w kolejności autorstwa: ks. arcybiskupa Damiana Zimonia, Weroniki Pawłowicz i księdza Henryka Olszara. Mamy zatem interesujące refleksje dotyczące świętowania niedzieli w kontekście parafialnym, rodzinnym oraz historyczną diagnozę i analizę dotyczącą starań biskupa Herberta Bednorza, przyjmujących formę determinacji i walki o prawo do dnia wolnego w okresie minionego ustroju. Część ta poprzedzona jest pełnym żarliwości duszpasterskiej i ewangelizacyjnej słowem, dotyczącym prawa i obowiązku świętowania niedzieli – co ma wymiar przede wszystkim religijny – księdza arcybiskupa metropolity katowickiego Wiktora Skworca. Autor pierwszego artykułu jest rzecznikiem przekonania, iż na ziemiach polskich ewoluowała w czasie, oraz pozytywnie przeobrażała się gorliwość wiernych. Ponadto, treści pierwszej analizy wiarygodnie dokumentują praktyki licznie podejmowanych inicjatyw na rzecz coraz bardziej świadomego i pełniejszego uczestnictwa w obrzędach liturgicznych Kościoła. Imponujące erudycyjnie i niezwykle bogato udokumentowane źródłowo są rozważania Weroniki Pawłowicz. Żywoty świętych oraz ich wykorzystanie w przepowiadaniu duszpasterskim, to żywy pomnik perswazji chrześcijańsko-ewangelizacyjnej na przełomie XIX i XX w., – o czym donosi Autorka rozważań, związana zawodowo z Biblioteką Śląską w Katowicach. Doniosłe pod względem historycznym, jak i pastoralnym są rozważania ks. Henryka Olszara, przedstawiciela Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, dotyczące charyzmatycznej osobowości biskupa Bednorza, śląskiego obrońcy praw ludzi pracy, promującego zasady katolickiej nauki społecznej, w tym także prawo do odpoczynku, relaksu i przede wszystkim godziwego świętowania.

Wieszczący wiele nadziei na bogate i wartościowe poznawczo analizy, badania przeprowadzone w **drugim rozdziale**, otwiera artykuł przedstawiciela wrocławskiego środowiska teologicznego, ks. Bogusława Drożdża. Autor wychodzi od fundamentalnego dla niniejszej publikacji pytania, związanego z przesłankami i motywami dotyczącymi istoty i sensu świętowania. Pytanie nie jest banalne. Pytanie jest zasadnicze. I z tym pytaniem Autor umiejętnie się mierzy, przedstawiając różne argumenty przemawiające za słusnością świętowania niedzieli. Wojciech Świątkiewicz z Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego przedstawia w interesujący sposób kwestię profanizacji, dostrzegając w niej konsekwencję laicyzacji i sekularyzacji. Autor powołuje się na najlepsze polskie źródła w tym temacie, nawiązując do analiz socjologów religii i kultury, Janusza Mariańskiego i Leona Dyczewskiego, a także do klasyków myśli, takich jak chociażby Émile Durkheim czy Peter Berger. Na tym tle analizuje także zasadniczy temat niniejszej monografii, czyli świętowanie Dnia Pańskiego. Kontynuacją

rozważań katowickiego socjologa jest w jakimś sensie kolejny tekst poświęcony przemianom religijno-kulturowym i desakralizacji niedzieli. Autorem jest ks. Rafał Skitek z Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Interesująco i intrygująco sformułowany temat w kolejnym artykule *Rodzina zanurzona w fenomenie weekendowym* jest teologiczno-moralną analizą przeprowadzoną przez ks. Alojzego Drożdża z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, a *Świętowanie Dnia Pańskiego w perspektywie tożsamości* to systematyczna analiza dokonana przez ks. Romana Misiaka z Uniwersytetu Szczecińskiego. Kamila Zięba z Kancelarii Adwokackiej Łukasza Jarskiego w Katowicach przeprowadza swoje analizy w kontekście przepisów obowiązującego prawa o świadczeniu pracy w dni wolne od pracy. Niedziela to wartość osobowa i społeczna – taką tezę stawia i ją skutecznie argumentuje przedstawiciel Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, pracownik Instytut Politologii, ks. Janusz Węgrzecki. Artykuł ten wieńczy drugą część analiz, jakie zostały umieszczone w przedłożonej do recenzji książce.

Warto przedśledzić, choćby skrótowo, treści zawarte w **trzeciej części** publikacji. Mamy tu do czynienia z szeroko zakrojoną kwerendą treści związanych już ze świętowaniem niedzieli w chrześcijańskiej perspektywie. Pierwszy artykuł autorstwa ks. Macieja Basiuka z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego zawiera, mogące zaintrygować czytelnika, biblijne i patrystyczne korzenie świętowania niedzieli. Z punktu widzenia teologicznego i chrześcijańskiego to ważna kwestia, ponieważ daje podstawy i narzędzia argumentacyjne, znacząco poszerzone, a przemawiające za słusnością i koniecznością świętowania niedzieli. Kolejną odsłoną prowadzonych analiz jest treść artykułu o charakterze prawnomoralnym dotycząca świętowania niedzieli, zagadnienie wyartykułowane w postaci pierwszego przykazania kościelnego. Autorem analiz, szeroko i erudycyjnie wspartych warsztatem krytycznym, jest ks. Wojciech Surmiak, przedstawiciel rodzimego kontekstu uczelnianego, w którym powstaje niniejsza publikacja. Kornelia Czogalik natomiast mierzy się z zagadnieniem godności Dnia Pańskiego, egzemplifikując całość rozważań intrygującym sformułowaniem zawartym w tytule *Supermarket w Kościele, Kościół w supermarkecie*. Wartościowy poznawczo i poszerzający perspektywę teologiczną kwestii świętowania niedzieli stanowi artykuł ks. Andrzeja Hoinkisa, w którym Autor dokonuje także szerokiego uzasadnienia biblijnego i patrystycznego. Swoistym dopełnieniem i kontynuacją jest kolejny tekst autorstwa ks. Bogdana Bieli z Uniwersytetu Śląskiego. To pastoralny przyczynek do problematyki świętowania niedzieli w kontekście parafialnym. Cieszy fakt, iż monografia zawiera także artykuły, które przedstawiają treści zawierające wątki wychowawcze i socjalizacyjne. Dowodem tego jest artykuł ks. Krzysztofa Sosny zatytułowany *Wychowanie do świętowania niedzieli w świetle Listu Apostolskiego Dies Domini*, w którym rozważania opierają się na

doktrynalnym tekście poświęconym problemowi Dnia Pańskiego. Swoistym elementem spinającym przedłożone do druku artykuły jest tekst ks. Józefa Budniaka z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego. Różnorodność przynależności wyznaniowej istotnie wpływa na sposób świętowania niedzieli w rodzinach – o czym donosi interesujące studium przeprowadzone przez Księdza Profesora.

Różne bywają monografie. Różnie pod względem merytorycznym i społecznie użytecznym prezentują się prace o wieloautorskiej proveniencji. Istnieje zawsze ryzyko, czy zebrany do publikacji materiał będzie nie tylko odpowiadał przyjętym przez redaktora naukowego założeniom, ideom i oczekiwaniom. Ważny wydaje się także czynnik, który moglibyśmy sformułować jako „użyteczność społeczna”. Słusznie donosi Stefan Nowak, wybitny socjolog i metodolog nauk społecznych: „[...] każde dzieło, choćby wyrosło z najbardziej *kontemplacyjnych* motywacji poznawczych, jeśli tylko pogłębia rozumienie zjawisk społecznych, może mieć mniej lub bardziej odległe społeczne implikacje, oddziałując na ludzką świadomość i dostarczając narzędzi do *socjotechnicznych działań*. Każde badanie podjęte dla przebudowy stosunków społecznych, jeśli towarzyszy mu dążenie do obiektywnego poznania zjawisk i do wykrycia prawidłowości nimi rządzących, przyczynia się do udoskonalenia naszej wiedzy” (S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 30).

Echo tejże intuicji, przedstawionej przez wybitnego profesora socjologii, wydaje się słyszalne w treściach przedłożonej do recenzji wydawniczej książki pod redakcją naukową ks. Arkadiusza Wuwera. Analizy przeprowadzone w książce mają charakter nie tylko teologiczny, nierzadko także cechuje je wykorzystanie refleksji będącej odbiciem *empatii religijnej* jej Autorów. Tym samym manifestują jakiś rodzaj sprzężenia, a może lepiej – zespolenia refleksji naukowej z duchową wrażliwością oraz społeczną użytecznością. Ten fakt cieszy. Poza wieloma innymi walorami książki, warto zauważyć, iż pomysłodawcom i wykonawcom projektu udało się w logiczny i systematyczny sposób uporządkować dość zróżnicowaną hermeneutycznie i epistemologicznie tematykę, mimo tego (lub może dzięki temu), że główne zagadnienie jest wyraźnie wyeksponowane, co pozwoliło zintegrować przeprowadzone analizy.